

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Byggprojektet Kokpunkten

**Hur parter samarbetar för att nå en hållbar slutprodukt, med
hänseende till de olika parters värden**

Stina Arnesson
San11009@student.mdh.se

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att tävla utvärdera arkitektur – teorier och metoder, AD242V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2014

Abstact

Denna rapport kommer att behandla Västerås nutida största och mest intresserika fastighetsutvecklingsprojektet: Kokpunkten som är ett projekt där visionen är att ångkraftverket ska bli ett nytt landmärke för Västerås stad. Kokpunkten kommer att innehålla verksamheter som forskningscentrum för energifrågor, science center, äventyrsbad, akvarium, biografanläggning samt restauranger, caféer och hotell i gamla anrika lokaler vid ångkraftverket.

Projektet har skapat debatt, där två parter har haft betydande synpunkter. De två parterna består av dels av de som vill förändra och expanderar från arkitektföretag och byggherrar. Och dels de som vill bevara ångkraftverket i ett skick där de historiska värdena behållas. De två parter olik visioner och målbilder har betydelse för anläggningen. Rapporten kommer att redovisa hur skilda ståndpunkter sammanförts i planförslaget, som numera verkställs.

Nyckelbegrepp: värden, expansion, bevarande, historia, kulturhistoria.

Innehållsförteckning

1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställningar	1
1.4 Nyckelbegrepp	1
1.5 Teori och metod	1
1.6 Material	1
2 Resultat	2
2.1 Anläggningen Kokpunkten	2
2.2 Kulturmiljö i samhällsplanering	2
2.3 Bevarandeperspektivet	3
2.4 Exploateringsperspektivet	4
3 Diskussion	5
4 Förslag till fortsatt arbete	7
5 Källförteckning	8
5.1 Internära källor	8
5.2 Intervjuer	8
6 Bilaga 1	9

1.1 Bakgrund

Denna rapport är ett delmoment i kursen *Att utvärdera arkitektur* (AD242V) på Kungliga Tekniska Högskolan och innefattar 7,5hp. Det delmoment som behandlas innefattar 2,5 hp. Texten är ett eget projekt som ska utföras med hjälp av det föreläsningmaterial som har legat till grund för kursen, men även eget sökande av källor, och därefter sammanställas till en rapport. Kravet är att texten ska innefatta en frågeställning som berör utvärdering av arkitektur.

1.2 Syfte

Denna rapport syftar till att få en ökad förståelse för hur arkitektur utvärderas vid förnyelse av en kulturmiljö. Här finns två nyckelparter med var sitt perspektiv på förnyelsen; ett *bevarandeperspektiv* och ett *exploateringsperspektiv*. Bevarandeperspektivet kommer att analyseras utifrån byggnadsminnesförklaringen av objektet som kulturmiljö, medan exploateringsperspektivet bedöms med hänsyn till byggherrens vision om ett nyskapande av objektet, en vilja till förändring och en expansion för staden. Det är ett problemområde som jag troligtvis kommer att arbeta med i mina framtida projekt som bebyggelseantikvarie och som jag därför vill få ökad förståelse för och kunskap om genom denna rapport.

1.3 Frågeställningar

De frågeställningar som kommer att tas upp är följande:

- Hur yttrar sig de olika parterna om projektet?
- Vilka värden beaktas?
- Hur ser målbilderna ut för parterna?
- Var finns den största problematiken i projektet?

1.4 Nyckelbegrepp

De begrepp som kommer att användas i rapporten är kulturhistoriska värden, historiska värden, målbilder och landmärke. De är centrala begrepp som återkommer både i de arkitektoniska och antikvariska diskussionerna.

1.5 Teori och metod

För att framställa denna rapport har intervjuer genomförts med företrädare för bevarande och exploatering, som är två nyckelaktörer vid förnyelse av kulturmiljöer. Fallet som ligger till grund för intervjuerna är Kokpunkten i Västerås, en industribyggnad med kulturhistoriska värden som ska ges ett nytt innehåll. Internetkällor och kurslitteratur har använts för att få en fördjupning av problematiken i rapporten.

1.6 Material

De material som är av betydelse har främst varit intervjuer, som är den primära källan. Förutom de så har internet och tryckta källor använts samt kurslitteraturen. Styrande för valet av intervjupersoner har varit följande tre kriterier; (a) personerna ska ha varit aktiva i fallet som studeras och representera (b) bevarande samt (c) exploatering i staden. Representanter för bevarandeperspektivet är läns museichef Carl-Magnus Gagge och länsstyrelsens antikvarie Kicki Söderberg. Exploateringsperspektivet företräds i studien av Jonnie Petterson från arkitektfirman Arcus och Håkan Östh från Peab, som är fastighetsägare och byggherre till plane-rad förnyelse av Kokpunkten. Samtliga av fyra intervjupersoner har fått svara på samma intervjufrågor, där de kvalitativa svaren har varit av primärt kunskapsintresse. Intervjuguiden omfattar sex öppna och värderande frågeställningar som belyser intervjupersonernas syn på förnyelsen. (se bilaga 1)

2 Resultat

Nedan följer information om anläggningen Kokpunkten och hur kulturmiljön i samhällsplaneringen är tänkt att integreras i staden för att bidra till ett mer hållbart samhälle. Därefter kommer de fyra intervjupersonerna att presenteras. I centrum för redovisningen är informanternas uppfattningar om anläggningen och förnyelseprojektet. Rapporten avslutas med en diskussion och förslag till fortsatt arbete.

2.1 Anläggningen Kokpunkten

Kokpunkten i Västerås är en av få äldre industribyggnader som finns kvar i staden. Den har varit en del av Västerås teknikutveckling och ses därför som en viktig del för stadens expansion och tillväxt.

1998 köptes anläggningen av byggföretaget Peab. Industribyggnaden har stått inför nya möjligheter och visioner. Huvudfokus har varit att skapa ett nytt landmärke i staden. Det har funnits tvister vid utvecklingen av planförslag. Förnyelsen har krävt fyra olika planförslag innan föreslagna förändringar av anläggningen godkändes. Länsstyrelsen har begärt tillståndsprövningar eftersom anläggningen är byggnadsminnesförklarad sedan 1999 och därmed skyddad enligt kulturmiljölagen. Dessutom har det funnits skyddsbestämmelser för speciella delar av anläggningen som påverkar eventuella förändringar av byggnaden. Tillståndsprövningarna har resulterat i en godkänd förnyelse där den övergripande målbilden för parterna är att anläggningen ska vara ett landmärke med ett nytt innehåll.

Enligt det godkända planförslaget ska anläggningen innehålla teknikcentrum, restauranger och äventyrsbad. Detta för att skapa ett utbud av aktiviteter och som gör att en bred publik får tillgång till den kulturhistoriskt intressanta miljön. Följaktligen så har omvandlingen av industribyggnaden skapat debatt, men nu är projektet snart i hamn med ett helt nytt koncept jämfört med det kraftverk som en gång fanns i anläggningen.

2.2 Kulturmiljö i samhällsplanering

Boverket har publicerat nationella mål som syftar god bebyggelse och ett hållbart samhälle som utvecklas med hänsyn till att kulturmiljön. De nationella mål, som är relevanta för projektet Kokpunkten i Västerås, handlar om att de kulturhistoriska och estetiska värdena i den befintliga miljön ska tas tillvara och utvecklas. Här ingår mål som att främja kulturupplevelser och ett levande kulturarv. Ett annat kompletterade mål är att skapa och främja miljöer med internationellt och interkulturellt utbyte. Det är nationella mål som tillskrivs betydelse för att uppnå ett hållbart samhälle och som länsstyrelsen utgått från vid bedömningen av projektet.

2.3 Intervjuer

Här nedan kommer intervjuer, perspektiv och litteratur för projektet att behandlas. Styrande för valet av personer för intervjuer har varit att de ska ha varit aktiva för projektet, antingen som representant för bevarande eller för exploatering i staden. De som har intervjuats för att få ett utlåtande om projektets bevarandevärden har varit landsantikvarie och länsmuseumschef Carl-Magnus Gagge och länsstyrelsens antikvarie Kicki Söderberg. Personer som har intervjuats i syfte att få kunskap om exploateringsintresset och förnyelsen av anläggningen har varit Jonnie Petterson från arkitektfirman Arcus och Håkan Östh från Peab, som är projektets byggherre. Samtliga intervjupersoner har fått samma intervjufrågor och de kvalitativa svaren har varit av primärt kunskapsintresse i studien.

2.3 Bevarandeperspektivet

Följande två intervjupersoner representerar bevarandeperspektivet; Carls-Magnus Gagge och Kicki Söderberg. Carl-Magnus Gagge är landsantikvarie och verkar som länsmuseumschef för Västmanland. Han deltog i planeringsgruppen med byggföretaget Peab för att tillföra förnyelseprojektet ett bevarandeperspektiv. Länsmuseumschefen har även varit ett stöd för Ångkraftverkets Vänner i arbetet med dokumentationen av ritningar och insamling av arkivmaterial. Länsmuseumschefen är inte längre aktiv i förnyelseprojekt. Hans roll var att i projektets inledande skede bistå men kompetens om anläggningen och dess historia.

Carl-Magnus Geggens målbild för förnyelseprojektet är att anläggningen, som tidigare haft en industriell användning, ska möta nya funktioner. Det är en stor och viktig anläggning för staden som ska återanvändas. Det som då kan ses som viktigast för projektet anser han vara ”användningen, att förena den nya användningen med de gamla delarna, som har historiska värden”. Studier som tagits fram av expertis och som visar hur projektet ska genomföras, anser länsmuseumschef vara ett viktigt kunskapsunderlag under hela processen. Detta för att det ska bli ett bra slutresultat. Expertstudierna redovisar hur värdefulla detaljerna och andra viktiga delar av byggnaderna, såsom att maskinhallar och maskiner, ska finnas kvar för att förstå dess historia. De risker som finns i projektet anses vara bristande hänsyn till historien och den kulturhistoriska värdefullheten i anläggningen.

Länsmuseumschef framhåller ”att projektets gemensamma målbild bör bevaras” så att man kan slutföra förnyelsen utifrån den samlande målbilden, som sattes upp i planeringsprocessen och som beaktar både exploaterings- och bevarandemiljön. De kvaliteter i användningen som ska tillvaratas och utvecklas har definierats i byggnadsminneförklaringen och ska spela en central roll i förnyelsen. Projektet ska utgå ifrån att de kulturhistoriska värdena tillvaratas och se förnyelsen som en helhet. Länsmuseumschefen ser anläggningen som ”fantastisk, både för Västerås, nationellt och internationellt” då den visar en kulturhistorisk byggnad som söker en ny användning för en bred publik. För länsmuseumschefen betyder denna industribyggnad ”jättemycket, den skapar känslor, funderingar, har en stark berättelse och väcker frågor hos betraktaren”.

Kicki Söderbäck har som antikvarie på Länsstyrelsen varit delaktig i besluten om Kokpunkten utifrån bevarandeperspektivet. Hennes målbild över förnyelseprojektet har varit att den nya anläggningen ska kunna användas för de nya ändamålen, men att förändringarna ska anpassas till områdets kulturhistoriska värden och kvaliteter. De faktorer som antikvarien beskriver som viktiga för att uppnå målbilden är att fastighetsägaren och länsstyrelsen har en dialog kring de ”förändringar som önskas genomföras inom byggnadsminnet och att man kan mötas i frågorna kring bevarande och förändringar”. De största riskerna som antikvarien ser är att förändringar genomförs på ett ogenomtänkt sätt utan tillräcklig förståelse för områdets kulturhistoriska värden.

Enligt länsstyrelsen är Kokpunktens kvaliteter de historiska värdena som speglar den tekniska utvecklingen. Även industribyggnaden ses som kulturmiljö i sig med ”en unik och till stora delar välbevarad anläggning med höga kvaliteter i både arkitektur och teknisk utrustning”. Antikvarien framhåller vidare att byggnaden utgör ett viktigt landmärke för Västerås. Anläggningens betydelse anses även vara att den är en intressant och spännande miljö. ”Rent allmänt ser jag det som viktigt att äldre bebyggelse tas tillvara och utvecklas, både ur ett hållbarhetsperspektiv och för att visa på samhällets historiska utveckling.”

2.4 Exploateringsperspektivet

Exploateringsperspektivet representeras av Johnnie Pettersson, VD på arkitektföretaget Arcu, som svarar för gestaltningen av Kokpunkten, och Håkan Östh från byggföretaget Peab, som företräder beställaren (uppdragsgivaren) och fastighetsägaren i projektet. Det är arkitektföretaget Arcu som tagit fram ritningar till den nya gestaltningen av Kokpunkten. Arkitektens målbild inför projektet har varit att åstadkomma en unik miljö med en egen karaktär som ska kunna förändras och förmedla en känsla av det ”oväntade”.

De faktorer som Johnnie Pettersson anser viktigaste för att projektet ska kunna uppnå målen hänger samman med uppdragsgivaren och dennes stöd i arbetet. ”I realiteten, engagerade, initierade och målinriktade beställare/uppdragsgivare”, framhålls som en generell sanning i alla framgångsrika uppdrag. Vidare poängteras att gestaltningen, den byggtekniska stommen, de tekniska installationerna och att media ska vara byggda för att klara av framtida förändringar och kompletteringar.

De risker i projektet som finns är ”brist på engagemang, insikt och mod hos beställaren” och en brist på ”öppenhet i dialogen om vad som måste förändras på grund av kostnadsläge, driftsäkerhet etc.” Enligt arkitekten gör öppenhet att man alltid kan finna andra lika bra lösningar som ger önskad effekt. Andra tekniska riskfaktorer i projektet är att byggnaden inte ska vara tillräckligt stor för mängden besökare. I badet kan det uppstå halkrisker som fall i trappor etc. Exempel på kvaliteter som projektet ska tillvarata och utveckla handlar om förnyelse och behoven av möjlig expansion i framtiden. Som kulturmiljö uppfattar arkitekten anläggningen som en plats där fantasin får rum och en scen för aktiviteter som ger upplevelser. Dock kunde anläggningens historia tagits tillvara i interiören mer än vad sker är i nuläget.

Enligt arkitekten har det varit utmanande att arbeta med projektet. Det har pågått i tio år. Flera genomarbetade alternativ har tagits fram innan det nuvarande verkställdes. Projektet har varit intressant på grund av byggnadernas stora historiska värden, vilket bidragit till att utveckla gestaltningsidéer och arkitektföretagets förmåga att ge byggnaden nya ändamål. Projektet har även affärsmässigt varit ett bra för företaget och utgör ett referensprojekt för nya uppdrag.

Håkan Östh har varit delaktig i projektet sedan att Peab köpte upp anläggningen 1998 och började utveckla visioner för framtiden. Fastighetsföretagets målbild har varit att skapa en upplevelsedestination, en anläggning med science center, konferens/ event hall, gym och restauranger. Målbilden för projektet har även inkluderat idéer en nationalarena för energifrågor, ett Science Center. Och för att nå dessa visioner har Peab eftersträvat nyskapande och upplevelser av hög klass inklusive föränderlighet över tiden.

De risker som beställaren beskriver som kritiska för projektet handlar om ekonomi, att fastighetsföretaget får svårt att finansiera förnyelsen och aktiviteterna i byggnaden, att anläggningen inte genererar tillräcklig vinst. En risk ligger även i att anläggningen inte attrahera tillräckligt med besökare som krävs för att projektet ska vara ekonomiskt godtagbart.

På frågan om de kvaliteter som anläggningen bör tillvarata och utveckla är svaret att hela anläggningen bygger på energi som tema. Historien bakom ångkraftverket spelar en central roll i projektet. För att ta tillvara på den historiska miljön har en scenografi med människan i centrum varit viktig i projektet. Också historien om de människor som har arbetat på Kokpunkten och den betydelse anläggningen har haft för de människorna i Västerås är kvaliteter som fastighetsföretaget vill ta tillvara.

Kulturmiljön och anläggningen ser fastighetsföretaget som ”fantastisk för att skapa en upplevelsedestination”. Beställarens representant nämner att Ångkraftverkets vänner, entusiaster som värnar om anläggningens framtid i ny skepnad, utgör ett viktigt stöd för kompetensen och engagemanget i projektet. Fastighetsföretaget är mån om att anläggningen ska bli en publik plats som lockar till intresse för energifrågor, historiska såväl som framtida energifrågor. Anläggningens betydelse för Håkan Östh beskrivs som oerhört viktig då han sedan 1998 arbetar med projektet. Han har respekt för att den affärsmässiga verksamheten och historien i syfte att upp en hållbar framtid, att kunna föra in anläggningen i ett nytt sekel, nå en ny publik och ett nytt intresse.

3 Diskussion

Studiens syfte har varit att ur en personlig synvinkel belysa bevarandeperspektivet och exploateringsperspektivet i ett fall, förnyelsen av Kokpunkten i Västerås. Perspektiven representerar två parter med en gemensam målbild i ett projekt som innehåller olika roller och skilda ambitioner. Samarbete krävs för att nå ett hållbart projekt och det har varit intressant att följa förnyelsen och analysera resultatet utifrån bevarande- och exploateringsperspektiven.

Förnyelseprojektet har olika värden för parterna, vilket är tydligt i intervjuerna. Uttalandena från intervjupersonerna visar samtidigt att parterna är överens om att byggnaden bör ha ett nytt liv, ett användningsområde som kan nyttjas av allmänheten. Det är en uppfattning som jag delar. Däremot tycker jag att det finns brister i hur parterna har tagit tillvara anläggningens historiska värden. Också arkitekten menar att kulturmiljön kunde tagits tillvara på ett bättre sätt i projektet. Att så inte skett anser jag vara en brist, dels för att de historiska värdena inte kommer att återuppbyggas och dels för att projektet därmed inte heller förmår kommunicera sina värden om en intressant och viktig kulturmiljö. Det borde finnas ett större engagemang och information om anläggningen som kulturmiljö hos arkitekter och beställare som stöd för bevarande. Länsstyrelsen skulle också kunna ställa högre krav på utformningen av projekt. Att ekonomiska värden och kostnader kan påverka beslut kring denna problematik är något som jag har förståelse för, men jag anser ändå att högt värderade historiska byggnader bör tillvaratas.

Trots att de historiska värdena i interiören borde haft större fokus vid förnyelsen så är detta projekt en viktig del i bevarandet av kulturmiljön i Västerås. Historien har betydelse för medborgarens förankring på platsen och igenkännande av sin stad. Av detta skäl bör bevarande och exploatering sammanfogas till en helhet.

Jag tycker att projektet är intresseväckande och spännande av flera anledningar, främst när det gäller diskussionen om hur de olika värdena ska tillvaratas. Bevarande och exploatering är två intressen som till slut kunnat enas om ett planförslag, som kommer att ge Västerås stad ett nytt landmärke. Det tyder på en positiv utveckling av fastigheten.

Att ambitioner och intressen ser olika ut är också tydligt i intervjuerna. I bevarandeperspektivet är målet att skapa en anläggning där de historiska värdena ges utrymme och förnyelsen anpassas till dessa kvaliteter. Utifrån exploateringsperspektivet är målet för förnyelsen att gestalta en anläggning som attraherar en så stor och bred publik som möjligt, allt för att skapa ett ekonomiskt mervärde för fastighetsföretaget. Något som skulle ge ett bättre projekt är om samtliga parter fick en tydligare bild av deras olika utgångspunkter och intressen. Detta skulle säkerligen skapa en större förståelse och ett ökat mervärde för projektet.

En avslutande slutsats från studien handlar om vikten av en bra kommunikation och en gemensam målbild för projekt. Det är ett kriterium för en lyckad slutprodukt. Och att finna engagemanget för båda parter - trots skillnader i perspektiv, roller och intressen - så att samarbete kring ett gemensamt projekt kan utvecklas. Det har gett mig en viktig lärdom till framtida projekt.

4 Förslag till fortsatt arbete

Mina förslag till fortsatt arbete handlar om att studera projektet i större omfattning och delta i planeringsgrupper, för att kunna studera parterna ”inifrån”. Det är ett sätt att få insyn i hur reglerna om hänsyn för kulturmiljön och de historiska värdena beaktas i förnyelseprojekt. Jag vill studera hänsynsreglerna i relation till exploatering som syftar till ett hållbart samhälle. Studierna skulle bidra till att fördjupa problematiken kring hur kulturmiljön och exploateringar kan integreras i ett hållbart samhällsplanerande.

5 Källförteckning

5.1 Internära källor

Kokpunkten i Västerås. (2014)

Tillgänglig: <http://www.peab.se/Bostader--projekt/Kultur--idrottsanlaggningar/Kokpunkten-i-Vasteras/>

Hämtad: 2014-04-15

Samhällsplanering (2014)

Tillgänglig: <http://www.raa.se/kulturarvet/samhallsplanering/>

Hämtad: 2014-04-15

Riksintresse för kulturmiljövård (2014)

Tillgänglig: <http://www.raa.se/kulturarvet/samhallsplanering/riksintressen/>

Hämtad: 2014-04-15

Om Kokpunkten (2014)

Tillgänglig: <http://kokpunkten.se/byggbloggen/om-kokpunkten/>

Hämtad: 2014-05-02

Upplevelsebadet Kokpunkten i Västerås- Peab skapar upplevelsedestination (2014)

Tillgänglig: <http://www.peab.se/Bostader--projekt/Kultur--idrottsanlaggningar/Kokpunkten-i-Vasteras/>

Hämtad: 2014-05-02

5.2 Intervjuer

Östh, Håkan, planeringschef- Peab (telefonintervju) 2014-05-02

Pettersson, Johnnie, VD – Arcus (telefonintervju) 2014-05-09

Söderbäck, Kicki, antikvarier – Länsstyrelsen (telefonintervju) 2014-05-09

Gagge, Carl-Magnus, länsmuseumschef och landsantikvarie (telefonintervju) 2014-05-12

Bilaga 1

Projektet Kokpunkten

1. Beskriv din målbild för projektet:
2. Beskriv de faktorer som är viktigast för att projektet ska uppnå sina mål:
3. Vilka är de största riskerna/hot för ett misslyckande?
4. Vilka kvaliteter i anläggningen tycker du ska tillvarats och utvecklas?
5. Hur ser du på anläggningen som kulturmiljö?
6. Vad betyder anläggningen för dig?